

Sören Holmberg*

Opinionsstödet för EU fortsätter att öka

Sammanfattning

Den ekonomiska krisen 2008/09 påverkade inte den svenska EU-opinionen negativt. Tvärtom, stödet för EU ökade något. Krisen uppfattades som orsakad av USA, inte av EU eller av inhemska faktorer, och tendensen var densamma i hela EU. Den ekonomiska krisen med ursprung i USA ledde till en förstärkt uppslutning kring EU i Europa. Den svenska EU-opinionen drabbades inte heller negativt av nästa ekonomiska kris – eurokrisen – med start i Grekland 2010. Det allmänna stödet för EU förblev intakt, även om stödet för euron störtade. I övriga EU blev opinionseffekten mer dramatisk med stora nedgångar i det allmänna stödet för unionen speciellt i Grekland, Spanien och Portugal, men också i Irland. Bakom det fortfarande uppåtgående stödet för EU i Sverige ligger mer positiva bedömningar av EU-medlemskapets konsekvenser på främst fyra områden: brottsbekämpningen, miljön, ekonomin och sysselsättningen. På dessa områden gör svenska folket klart mer positiva/mindre negativa bedömningar av EU:s inverkan än för tio år sedan. Lägg därtill att demokratin inom EU bedöms klart mer positivt idag. EU:s demokratiunderskott har i svenska folkets ögon minskat, vilket gör det lättare att uppskatta medlemskapet.

Krisen påverkade inte stödet negativt

Den finansiella och ekonomiska krisen som inleddes hösten 2008 och utvidgades till en mer allomfattande ekonomisk nedgång under 2009 påverkade inte den svenska EU-opinionen negativt. Stödet för EU sjönk inte. Enligt SOM-institutets siffror ökade tvärtom opinionsstödet något. En orsak kan vara att krisen startade i USA och uppfattades som i första hand orsakad av USA och inte av EU eller av svenska banker eller av den svenska alliansregeringen. Finanskrisen var ett utifrån inrullande hot, och sådana brukar stärka nationella instansers opinionsstöd, inklusive i detta fall stödet för EU.

Mönstret var detsamma sett till hela EU. Det genomsnittliga opinionsstödet för EU i samtliga 27 medlemsländer ökade 2008 och 2009 i Eurobarometerens mätningar. Krisen ledde till en *ökad* uppslutning kring EU i Europa. Vi talar dock inte om några radikala opinionsförstärkningar. Enligt en indikator som bygger

på om medborgarna tycker medlemskapet i EU är en bra sak (good thing) steg det genomsnittliga opinionsstödet med 1 procentenhet från maj 2008 till november 2009. Enligt en annan mätning som frågar om medlemskapet är till nytta för det egna landet (benefit) ökade stödet med 3 procentenheter. Motsvarande opinionsökningar var +3 respektive +5 procentenheter i Sverige. Även i SOM:s studier ökade andelen personer som angav att de i huvudsak var för det svenska EU-medlemskapet, från 46 procent hösten 2007 över 48 procent 2008 till 51 procent 2009 (se Figur 1).

Den finansiella och ekonomiska kristsunami som sköljde in över Europa och Sverige från USA hösten 2008 försvagade alltså inte opinionsstödet för EU. Den snarare förstärkte stödet, även om effekterna var begränsade.

Frågan är vilka effekterna blev av nästa stora ekonomiska kris som drabbade Europa med start under våren 2010.

*Sören Holmberg är professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet.

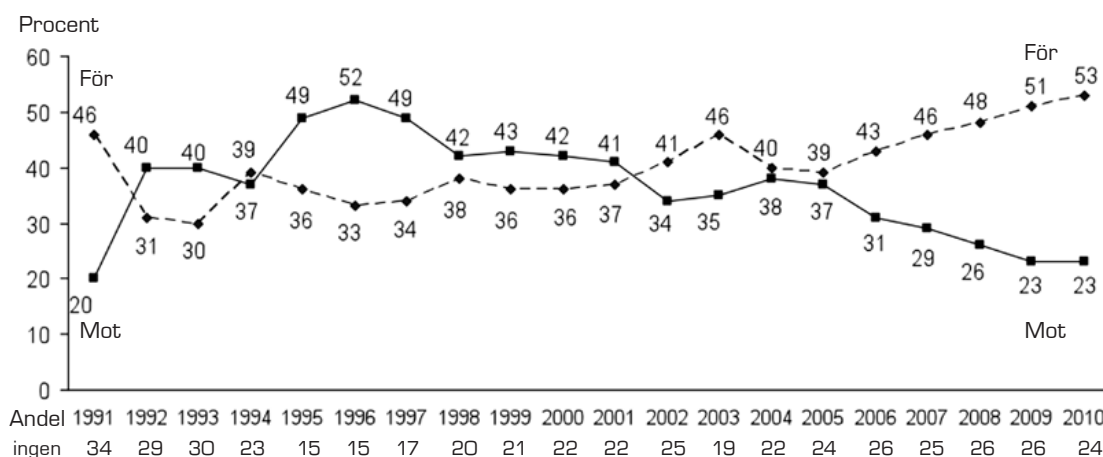
Svaga offentliga finanser och stora budgetunderskott uppdagades först i Grekland och senare också i andra EU-länder som Irland, Portugal och Spanien. I debatten fick den gemensamma valutapolitiken en del av skulden och euron försvagades. Enligt SOM-mätningarna påverkades dock inte den svenska EU-opinionen negativt. Andelen personer som är för det svenska medlemskapet fortsatte att öka och nådde en ny rekordsiffra hösten 2010. Hela 53 procent – en ökning med +2 procentenheter jämfört med 2009 – uppger 2010 att de är för medlemskapet mot endast 23 procent som är emot och 24 procent utan någon åsikt (se Figur 1). I Eurobarometers mätningar ökar inte stödet för EU under perioden 2009-2010. Men det minskar inte heller. Andelen svenskar som ser EU-medlemskapet som nyttigt för Sverige är 55 procent både i november 2009 och november 2010.¹

Den svenska EU-opinionen påverkades alltså inte negativt av eurokrisen. I övriga EU blev effekten klart annorlunda. Enligt Eurobarometers

genomsnittsresultat för alla 27 medlemsländerna sjönk stödet för unionen mycket påtagligt. Mätt utifrån andelen som tycker medlemskapet är nyttigt (benefit) minskade stödet för EU från 57 procent i november 2009 till 50 procent i november 2010, en förändring med hela -7 procentenheter. Unionen tappar opinionsstöd i 21 av 27 medlemsländer, mest i Grekland (-18 procentenheter), Spanien (-15) och Portugal (-14); men också i det tidigare så positiva EU-landet Irland (-12 procentenheter). Krisländernas medborgare ger uppenbarligen EU en del av skulden för de ekonomiska bekymren. Denna gång har den ekonomiska krisen inte rullat in från Amerika. Den uppfattas istället bland många som att den rullat in från Bryssel.

Men så alltså inte i Sverige. Vi har inte drabbats av den nya ekonomiska nedgången och stödet för EU minskar inte, det tvärtom ökar. Eurokrisen i Europa sänker inte det allmänna stödet för EU i Sverige, till skillnad från vad som händer i de flesta andra EU-länder. EU-opinionen klarar sig helskinnad i Sverige.²

FIGUR 1: FÖR ELLER EMOT DET SVENSKA MEDLEMSKAPET I EU (PROCENT)

Kommentar: Resultaten bygger på SOM-data. Enkätfrågan lyder: "Vilken är Din åsikt om det svenska medlemskapet i EU?" med svarsalternativen: "I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU; I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU; Har ingen bestämd åsikt i frågan." Procenten har beräknats bland personer som besvarat enkätfrågan.

1 Frågan om EU-medlemskapet är "en god sak" ställdes inte i de 27 medlemsländerna i Eurobarometers höstmätning 2010.

2 Men däremot – som vi skall se senare – sänker eurokrisen mycket drastiskt stödet för euron i Sverige; dock alltså inte det allmänna stödet för unionen.

Det fortsatt ökande stödet för EU märks också när vi ställer medlemsfrågan på sin spets och frågar om Sverige bör lämna EU eller inte. Andelen svarspersoner som på en sådan tuffare fråga anger att de vill att Sverige går ut ur EU är en minoritet om 19 procent år 2010, ned från 20 procent 2009. De allra flesta svarar i stället att Sverige *inte* skall lämna unionen, 58 procent 2010, upp från 55 procent 2009.³ En klar och ökande opinionsövertikt finns med andra ord för att Sverige skall förbli medlem i EU.

EU-stöd i olika sociala och politiska grupper

Ett sedan länge välkänt socialt respektive politiskt mönster är fortfarande iakttagbart när det gäller vilka grupper det är som är mest respektive minst positiva till det svenska EU-medlemskapet (för en jämförelse mellan EU:s alla 27 medlemsländer se Holmberg 2011; regionala skillnader inom Sverige studeras i Berg och Lindahl 2011). Resultaten i Tabell 1 visar att det socialt i Sverige alltså är män, högutbildade, högre tjänstemän och storstadsbor som är mest positiva till EU och vill att Sverige förbli medlem av unionen. När det gäller ålder har dock ett gammalt samband försvunnit. De yngsta är inte längre minst positiva till medlemskapet. I SOM-mätningen 2010 är de yngsta tvärtom – och för första gången – den åldersgrupp som är mest för att

Sverige förbli medlem i EU. Skillnaderna är inte stora, 62 procent för medlemskapet bland 16 till 29-åringar mot 58 procent bland 65-plussare, men skillnaden finns och den är ny.

När det gäller politiska grupperingar återfinns dock inga förändringar. Starkast stöd för EU-medlemskapet hittar vi bland personer som placerar sig ideologiskt klart till höger (74 procent) och bland sympatisörer till Folkpartiet (77 procent) och Moderaterna (72 procent). Bland personer med positionering klart till vänster är opinionsstödet för det svenska EU-medlemskapet mycket svagare (39 procent), liksom bland anhängare till Vänsterpartiet (34 procent). Allra svagast stöd för att Sverige bör förbli medlem av EU, 24 procent, återfinns dock bland sympatisörer till Sverigedemokraterna (se vidare Ekman och Linde 2010 samt Oscarsson och Holmberg 2010).

Miljöpartiets fotbyte i EU-frågan – från att förorda utträde till att acceptera medlemskapet – har haft ett majoritetsstöd bland partiets sympatisörer ända sedan omsvängningen 2008, ett majoritetsstöd som förstärks ytterligare 2010. MP-sympatisörer är 2010 något mer positiva till ett fortsatt medlemskap än S-sympatisörer, 57 respektive 47 procent.

3 Påståendefrågan lyder: "Sverige bör gå ut ur EU" med fem svarsalternativ mycket respektive ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska eller mycket dåligt förslag. Frågan har funnits med i SOM-studierna sedan 2006 med följande resultat: 2006 bra förslag (=utträde) 27 procent, varken bra eller dåligt förslag (= stanna kvar i EU) 49 procent; 2007: 25, 26, 49; 2008: 22, 25, 53; 2009: 20, 25, 55 och 2010: 19, 23, 58.

TABELL 1: SVENSKA FOLKETS ÅSIKTER OM ATT LÄMNA ELLER INTE LÄMNA EU (PROCENT)
 påståendefråga: "Sverige bör utträda ur EU"

	bra förslag	varken eller	dåligt förslag	summa procent	antal personer	andel bra minus andel dåligt
samtliga	19	23	58	100	1 545	-39
kvinnor	18	27	55	100	811	-37
man	21	19	60	100	734	-39
16-29	13	25	62	100	248	-49
30-49	18	22	60	100	495	-42
50-64	26	21	53	100	419	-27
65-85	16	26	58	100	383	-42
lågutbildad	27	33	40	100	308	-13
medellåg	23	25	52	100	500	-29
medelhög	15	21	64	100	319	-49
högutbildad	12	15	73	100	404	-61
arbetarhem	27	31	42	100	595	-15
tjänstemannahem	14	18	68	100	502	-54
högre tj-mannahem	11	11	78	100	158	-67
företagarhem	13	17	70	100	132	-57
jordbrukarhem	22	32	46	100	56	-24
landsbygd	25	29	46	100	232	-21
tätort	22	24	54	100	337	-32
stad	17	20	63	100	695	-46
storstad	14	27	59	100	243	-45
klart vänster	37	23	39	100	160	-2
något vänster	18	27	55	100	301	-37
varken eller	23	37	40	100	368	-17
något höger	13	15	72	100	436	-59
klart höger	14	12	74	100	253	-60
V	46	20	34	100	68	+12
S	22	31	47	100	359	-25
MP	16	27	57	100	157	-41
C	13	17	70	100	71	-57
FP	8	15	77	100	114	-69
KD	22	18	60	100	67	-38
M	11	17	72	100	513	-61
SD	49	27	24	100	71	+25

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-studien 2010. Observera att svaret "bra förslag" innebär utträde ur EU medan svaret "dåligt förslag" innebär motstånd mot ett utträde ur EU. Procent har beräknats bland personer som besvarat enkätfrågan.

Om vi i ett längre tidsperspektiv ser på vad som hänt med EU-opinionen i olika sociala och politiska grupper visar det sig att en positiv EU-vind blåst i alla läger (Gilljam och Holmberg 1996). Men förändringen i positiv riktning ter sig inte likadan i de olika grupperna. Vissa grupper har förändrat sina EU-åsikter klart mer än andra. Det långa tidsperspektivet innebär att vi går tillbaka till tiden för folkomröstningen 1994 och jämför hur åsikterna om Sveriges medlemskap i EU förändrats fram till hösten 2010. Konkret jämför vi andelen ja-röster 1994 i olika sociala och politiska grupper med andelen som 2010 vill att Sverige förblir medlem av unionen.

Analyserat enligt denna modell har *ja-sidan/Sverige bör förbli EU-medlem* fått ett ökat opinionsstöd med +22 procentenheter sedan folkomröstningen; från 53 procent 1994 till 75 procent 2010.⁴ De sociala grupper som uppvisar en starkare EU-positiv förändring än genomsnittet är främst ungdom (+38), kvinnor (+28) och tjänstemän (+27). Bland äldre (+16), män (+14), storstadsbor (+16) och högre tjänstemän (+12) har den EU-vänliga förändringen varit mindre. Men eftersom män, äldre, storstadsbor och högre tjänstemän sedan gammalt varit mer EU-positiva än kvinnor, ungdom, och landsbygdsbor innebär förändringarna att gruppolariseringen minskat när det gäller inställningen till EU. Gamla skyttegravar är inte lika markerade som för 10–15 år sedan.

Detsamma kan med ännu större enfass sägas om de partipolitiska åsiktsskillnaderna. Nittonhundratalets åsiktsklyftor har minskat mycket påtagligt mellan olika väljargrupper. Den partipolitiska polariseringen har blivit klart mindre i EU-frågan. Mest har sympatisörer till partier som förordade ett nej till EU 1994 förändrat sin inställning. Allra tydligast har anhängare till Miljöpartiet ändrat åsikt i EU-positiv riktning. I EU-omröstningen 1994 röstade endast 12 procent av MP:s sympatisörer ja. År 2010 anser 78 procent av MP:s sympatisörer med en klar åsikt att Sverige bör förbli

medlem av unionen; en förskjutning i EU-vänlig riktning på hela +66 procentenheter. Motsvarande opinionsförändring är också mycket stor bland anhängare till Centerpartiet (+40) och Vänsterpartiet (+34). Den ideologiska grupp som förändrats mest i EU-vänlig riktning är människor som uppfattar sig som något till vänster på den subjektiva vänster-högerskalan. Bland dem har EU-medlemskapet fått stöd av ytterligare +38 procentenheter sedan folkomröstningen.

Åsiktsförändringen i EU-positiv riktning är inte lika drastisk bland partisympatisörer som redan i folkomröstningen hade en tendens att vara övervägande för medlemskapet i EU. Men även bland dem har stödet för EU i de flesta fall förstärkts, om än i en mer begränsad omfattning; bland anhängare till Socialdemokraterna med +15 procentenheter och bland folkpartister med +10 enheter. Moderata sympatisörer var 1994 de som var mest för EU och nivån har bibehållits men inte förstärkts (+/- 0). Det innebär att M-sympatisörer 2010 inte är mest för EU bland väljarna. Den förstaplatsen har övertagits av Folkpartiets anhängare med 91 procent för medlemskapet mot 87 procent bland M-sympatisörer.⁵

Den enda grupp som uppvisar ett svagt minskat stöd för EU jämfört med 1994 är människor som identifierar sig som klart till höger. Skillnaden är mycket liten, men den finns där. Bland personer längst ut på högerkanten har stödet för det svenska EU-medlemskapet försvagats från höga 88 procent 1994 till alltså höga 84 procent 2010. Under motsvarande tid har stödet för EU ökat bland människor på yttersta vänsterkanten från låga 30 procent 1994 till halvhöga 51 procent 2010. EU-frågan är fortfarande vänster-högerpolariserad i Sverige. Men klart mindre så idag än vid tiden för folkomröstningen.

Minskat stöd för euron

EU-dimensionen som politisk konfliktlinje har hittills i Sverige fokuserats på frågan om medlemskapet. Men dimensionen har hela tiden omfattat flera andra frågor. När nu opinionen tydligt har börjat luta över till ett

4 Procenten har beräknats bland ja+nej-röstare respektive bland personer som svarar att det är ett bra eller ett dåligt förslag att Sverige bör gå ut ur EU. Ett dåligt-förslagssvar har tolkats som lika med att man vill att Sverige skall förbli EU-medlem. Personer som svarat varken eller är inte medtagna i analysen.

5 Procenten har beräknats bland personer med en åsikt och med uteslutande av varken eller-svar.

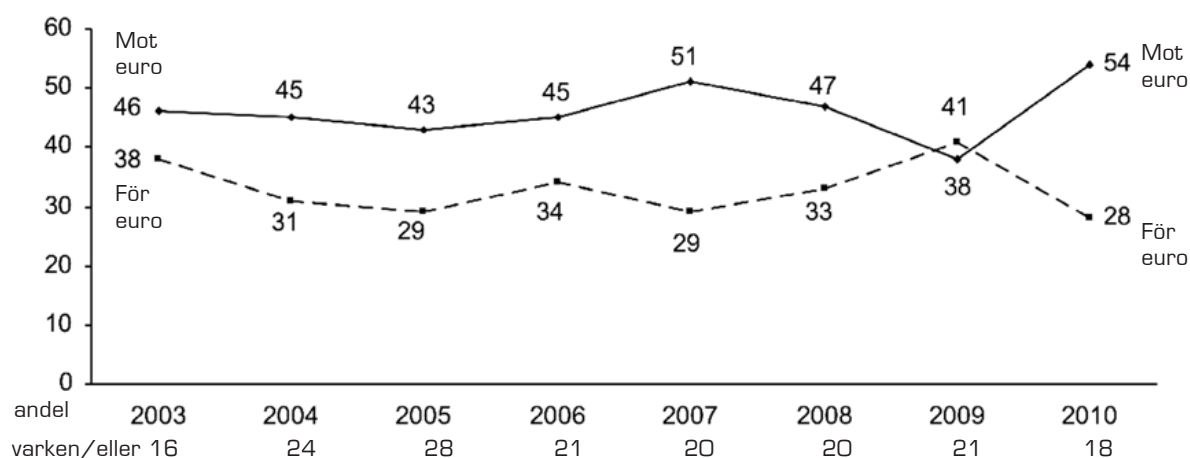
klart accepterade av det svenska EU-medlemskapet kommer andra frågor fram mer i diskussionen. När det gäller flera av dessa andra EU-frågor har stödet för EU inte förstärkts under senare år.

Främst bland dessa andra frågor är naturligtvis ställningstagandet till euron. Folkomröstningen 2003 och det tydliga nej avförde – tillfälligt som det visat sig – frågan från den politiska debatten. Åren efter folkomröstningen uppvisade mycket klara opinionsövertalningar för ett nej till euron. Men så plötsligt 2009 under intryck av den ekonomiska krisen svängde opinionen hastigt över till att förordade ett valutabyte.

Vi vet sedan tidigare att den svenska EU-opinionen, inklusive euroälskarna, har varit känsliga för ekonomiska svängningar. *Homo economicus* var med

och röstade in oss i EU 1994 när ekonomin i Sverige var skakig och höll oss utanför valutaunionen 2003 när ekonomin var klart starkare här hemma än i EU. Euron har vi svenskar haft en tendens att stödja när den svenska ekonomin gått dåligt. När den svenska ekonomin gått bättre har stödet för kronan förstärkts och euron tappat. Det är alltså inte så överraskande att SOM:s resultat från hösten 2010 – när svensk ekonomi börjar gå mycket bra igen och flera euroländer befinner sig i en ekonomisk kris – visar på en snabb opinionssvängning tillbaka till en klar övertalning mot euron. De exakta siffrorna i Figur 2 visar att motståndet emot euron ökat från 38 till 54 procent mellan 2009 och 2010. Samtidigt har stödet för euron minskat från 41 procent 2009 till endast 28 procent 2010. Svenskar är klart ombytliga och mer än en aning opportunistiska när det gäller euron.

FIGUR 2: EURO-OPINIONEN I SVERIGE EFTER FOLKOMRÖSTNINGEN (PROCENT)

Kommentar: Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökningarna. Procent har beräknats bland personer som besvarat enkätfrågorna. Åren 2003 – 2005 var frågan "Sverige bör bli medlem i EMU?" och 2006 – 2010 "Sverige bör införa euro som valuta?". Svartalalternativen har genomgående varit: "mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller åligt förslag, ganska dåligt förslag, mycket dåligt förslag". I figuren har mycket/ganska bra förslag definierats som för euro medan mycket/ganska dåligt förslag klassificerats som mot euro.

Opinionen i eurofrågan har således utvecklats negativt, men SOM-mätningarna ger också exempel på ytterligare europafrågor där opinionen har förändrats i en riktning som i varje fall inte kan betecknas som positiv. När det gäller frågan om Sveriges deltagande i EU:s försvarssamarbete har det allmänt ökande stödet

för EU inte satt några spår. En klar opinionsövertikt för att delta återfinns sedan flera år och kvarstår även 2010, om än något försvagad.⁶ Andelen personer som 2010 vill att Sverige skall vara med i EU:s försvarssamarbete är 39 procent mot 26 procent som inte vill att Sverige deltar (se Tabell 2).

TABELL 2: ÅSIKTER OM ETT SVENSKT DELTAGANDE I FÖRSVARSSAMARBETE INOM EU (PROCENT)
Påståendefråga: "Sverige bör delta i försvarssamarbetet inom EU"

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
bra förslag	43	40	37	45	42	39
varken eller	35	36	39	33	38	35
dåligt förslag	22	24	24	22	20	26
summa procent	100	100	100	100	100	100
övertikt bra minus dåligt förslag	+21	+16	+13	+23	+22	+13

Kommentar: Resultaten kommer från de nationella SOM-undersökningarna.

Ett annat exempel på en EU-fråga som inte har fått ett ökat stöd bland svenska folket är Turkiets medlemskap i EU. Påståendefrågan i SOM lyder: Turkiet bör ges medlemskap i EU. I undersökningen hösten 2010 tycker endast 13 procent det är ett bra förslag. Många fler, dock inte en majoritet, anser att det är ett dåligt förslag (47 procent). En stor grupp svarar varken ett bra eller ett dåligt förslag (40 procent). De tar inte ställning. När vi första gången ställde frågan 2006 var resultaten nästan exakt desamma: bra förslag 12 procent, dåligt förslag 49 procent och varken eller 39 procent. De övervägande negativa åsikterna om Turkiets EU-medlemskap har inte förändrats i Sverige under senare år. Partipolitiskt skiljer sig de olika partiernas väljare inte mycket åt i synen på Turkiets medlemskap. Opinionsövertikten emot återfinns i alla partigrupper; mest tydligt bland anhängare till Sverigedemokraterna (bra 3 procent, dåligt 68 procent), och därefter mest bland sympatisörer till Kristdemokraterna och Moderaterna.

Ett tredje exempel på en fråga där opinionen inte följer med den allmänt positiva EU-vinden gäller inställningen till ett mer integrerat Europa, ett slags Europas förenta stater. På detta område har vi ställt en ny SOM-fråga 2010. Påståendet lyder: Sverige bör verka för att EU utvecklas till ett Europas förenta stater. Endast 14 procent tycker det är ett bra förslag. Klart många fler tycker det är ett dåligt förslag (44 procent) eller har ingen åsikt (20 procent) eller svarar varken ett bra eller ett dåligt förslag (22 procent). Om vi räknar bort personer utan explicit åsikt får vi en andel på 18 procent som tycker det vore bra om EU utvecklades till ett Europas förenta stater. Det är nästan exakt samma andel som på en liknande fråga om man är positiv till en europeisk förbundsstat i Valundersökningen i samband med EUP-valet 2009. Då var resultatet 19 procent och hade minskat från 20 procent 2004, 27 procent 1999 och 21 procent 1995 (Oscarsson och Holmberg 2010). Resultatet kan tolkas som att EU, som ett mellanstatligt

6 Stödet för att Sverige bör delta i försvarssamarbetet inom EU har minskat något sedan 2008 från 45 till 39 procent. Under samma period har stödet för det svenska deltagandet i FN:s militära insats i Afghanistan också minskat. Andelen som vill avbryta deltagandet i kriget i Afghanistan har ökat från 24 procent 2007 över 35 procent 2009 till 41 procent 2010. SOMs påståendefråga lyder: "Avbryta Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan." Resultaten sedan första mätningen 2007 har varit: bra förslag 24, -, 35, 41 procent; dåligt förslag 26, -, 27, 25 procent; varken eller 23, -, 21, 18 procent; ingen uppfattning 27, -, 17, 16 procent. År 2008 gjordes ingen mätning.

samarbetsorgan har fått ett ökat stöd i Sverige, men inte tanken på ett ytterligare integrerat EU i form av en förbundsstat. En majoritet av svenska folket vill ha EU, men inte för mycket EU.

Ett fjärde exempel på att svenska folket under senare år – utöver frågan om medlemskapet inte blivit mer positiva till EU är resultaten från en SOM-fråga som gäller den allmänna inställningen till unionen. Frågan har ställts sedan 2007 och lyder: Allmänt sett, vilken är Din inställning till EU? Svartsfördelningen har varit mycket stabil med mellan 37 till 41 procent som svarat mycket eller ganska positiv, 27 till 28 procent mycket eller ganska negativ, 25 till 29 procent varken eller och 5 till 7 procent ingen uppfattning. I den första mätningen 2007 var 37 procent allmänt positiva till EU. I mätningarna därefter har andelen positiva hållit sig kring 40 procent 2008, 41 procent 2009 och 40 procent 2010.⁷ Inget ökat stöd med andra ord under de två–tre senaste åren, men heller inget minskat stöd. Den allmänna EU-opinionen

har varit stabil men också övervägande positiv under de turbulenta ekonomiska krisåren. Andelen svenskar som har en allmänt negativ syn på EU är klart färre än andelen som har en positiv inställning.

EU-medlemskapets utfall

Allt som har med EU att göra har alltså inte blivit mer populärt under senare år. Men medlemskapet har definitivt vunnit ökat stöd. Om man vill förstå varför är en tänkbar och mycket naturlig metod att låta svenska folket självt vittna och peka ut vad de anser har blivit bättre respektive eventuellt sämre i Sverige på grund av EU-medlemskapet. De områden som främst och i ökande utsträckning utpekade som områden där förbättringar har skett blir våra huvudmisstänkta bakom den positiva opinionsförskjutningen till EU:s favör. Vi låter med andra ord människors subjektiva bedömningar styra analysen. Frågan är vilka utfallsbedömningar som förändrats mest i positiv riktning och vilka som är starkast kopplade till åsikterna om EU-medlemskapet?

TABELL 3: ÅSIKT OM EU-MEDLEMSKAPETS KONSEKVENSER INOM OLIKA SAMHÄLLSOMRÅDEN 2010 (PROCENT OCH KONSEKVENSBALANS)

Fråga: "Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?"

	Stor förbättring	Viss förbättring	Varken förbättring eller försämring	Viss försämring	Stor försämring	Ingen uppfattning	Summa procent	Konsekvensbalans	Antal svar
Högre utbildning/forskning	4	28	31	3	2	32	100	+27	1 548
Möjligheten att påverka utvecklingen i EU	6	32	24	9	7	22	100	+22	1 549
Brottsbekämpningen	2	29	29	10	5	25	100	+16	1 552
Miljön	2	24	41	11	1	21	100	+14	1 553
Ekonomi	2	21	36	14	5	22	100	+4	1 548
Sysselsättningen	1	16	40	14	5	24	100	-2	1 533
Prisnivå på livsmedel	2	19	30	21	6	22	100	-6	1 553
Den sociala tryggheten	1	9	45	16	6	23	100	-12	1 539
Invandrare och flyktingar	1	9	38	15	11	26	100	-16	1 549
Den nationella självständigheten	1	5	28	30	15	21	100	-39	1 554

Kommentar: Samtliga personer som har besvarat intervjufrågorna ingår i procentbasen. Konsekvensbalansen anger andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss förbättring minus andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss försämring inom respektive område.

⁷ Resultaten har varit följande i mätningarna 2007, 2008, 2009 och 2010: Positiv 37, 40, 41 och 40 procent; Varken eller 29, 26, 25 och 28 procent; Negativ 28, 28, 27 och 27 procent; Ingen uppfattning 6, 6, 7 och 7 procent.

SOM-undersökningarna omfattar data som möjliggör studier av detta slag. Vi har årligen sedan slutet av 1990-talet frågat i vad mån EU-medlemskapet inneburit förbättringar eller försämringar för Sverige inom ett femtontal samhällsområden. Resultaten från undersökningen 2010 och från tidigare mätningar tillbaka till 1997 redovisas i tabellerna 3 och 4.

Tio olika områden bedöms 2010. Betygen är mycket blandade. Fem områden får ett övervägande positivt betyg. De flesta svarande ser förbättringar på grund av EU-medlemskapet. Men fem områden får ett övervägande negativt omdöme. Här ser svenskarna försämringar i högre utsträckning än förbättringar. De områden som får mest förbättringssvar i förhållande till försämringssvar är högre utbildning och forskning (32 procent ser förbättringar mot endast 5 procent som

uppfattar försämringar, vilket ger en konsekvensbalans på +27) och möjligheten att påverka utvecklingen inom EU (+23). Andra områden som också hamnar på plussidan är brottsbekämpningen (+16), miljön (+12) och ekonomin (+4).

Det område som uppvisar den klart mest negativa konsekvensbalansen är den nationella självständigheten (-39); ett föga överraskande resultat kan man tycka. Att EU-medlemskapet har försvagat Sveriges nationella suveränitet är väl knappast ett kontroversiellt påstående. De övervägande negativa omdömena för övriga fyra områden är dock mindre självklara. Men mer försämringar än förbättringar uppfattas när det gäller invandrare och flyktingar (-17), den sociala tryggheten (-12), prisnivån på livsmedel (-6) och sysselsättningen (-2).

TABELL 4: ÅSIKT OM EU-MEDLEMSKAPETS KONSEKVENSER INOM OLIKA OMRÅDEN 1997-2010 (KONSEKVENSBALANS)

Fråga: "Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?"

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Högre utbildning/forskning	-	23	21	22	19	16	-	-	17	18	16	22	-	27
Möjligheten att påverka i EU	11	6	9	4	4	9	-	-	-	-	19	-	27	22
Företagens villkor*	32	20	17	26	9	13	13	-	6	12	-	19	-	-
Den militära säkerheten	10	7	0	6	6	11	6	-	-	-	14	-	16	-
Brottsbekämpningen	-35	-22	-23	-20	-14	-5	-13	-	-8	-2	-	2	16	16
Miljön	-14	-11	-10	-8	-6	-5	2	-	1	3	14	15	14	14
Ekonomin	-20	-19	-8	-4	-15	-16	-9	-	-14	-3	4	-4	-4	4
Jämställdheten	-9	-8	-3	-5	-7	-6	-	-	-	-	5	1	-1	-
Sysselsättningen	-19	-15	-2	7	-3	-4	-6	-	-21	-8	14	5	-3	-2
Prisnivån på livsmedel	10	16	15	12	1	-8	-2	-	25	21	6	-16	-	-6
Jordbruket	-9	-26	-32	-29	-19	-8	-4	-	-17	-10	-	2	-8	-
Alkoholpolitiken	-	-	-	-	-	-	-	-	-16	-10	-11	-10	-	-
Sociala tryggheten	-28	-19	-16	-19	-15	-15	-	-	-	-	-9	-13	-9	-12
Personliga integriteten på Internet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-14	-
Invandrare och flyktingar	-	-	-9	-12	-18	-22	-	-	-22	-18	-16	-18	-12	-16
Den nationella självständigheten	-49	-48	-46	-49	-44	-41	-	-	-	-	-37	-	-	-39

Kommentar: Samtliga personer som har besvarat intervjufrågorna (c:a 1 520–1 700 genom åren) ingår i procentbasen. Konsekvensbalansen anger andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss förbättring minus andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss försämring inom respektive område. Året 1997 innehöll enkätfrågan inget explicit ingen uppfattning-alternativ. * Företagens konkurrensmöjligheter 1997–2002

Data bearbetad av Frida Vernersdotter, SOM-institutet, Göteborgs universitet, frida.vernersdotter@som.gu.se

Det mest intressanta är dock inte hur många människor som ser förbättringar respektive försämringar på de olika områdena. Det mest intressanta är hur bedömningarna har förändrats över tid. På vilka områden går betygen upp mest? Vi jämför konsekvensbedömningarna 1997/98 med motsvarande omdömen 2009/10. I slutet av 1990-talet var endast 34 procent av SOM:s svarspersoner för EU (1997). I senaste mätningen hösten 2010 var motsvarande andel 53 procent, en uppgång med hela 19 procentenheter. Den analytiska frågan är vilka konsekvensbedömningar som på ett liknande positivt sätt har ökat sedan slutet på 1990-talet? De är speciellt intressanta som potentiella förklaringsfaktorer bakom det klart ökande stödet för medlemskapet i EU. Konsekvensbedömningar som inte blivit särskilt mycket mer positiva eller som tvärtom blivit mer negativa är mindre centrala i sammanhanget.

I en klar majoritet av fallen har konsekvensbedömningarna blivit mer positiva om vi jämför åren 1997/98 med åren 2009/10. Det gäller för elva områden av totalt tretton för vilka vi kan göra tidsjämförelsen.⁸ De båda områden där de negativa omdömena ökat är prisnivån på livsmedel samt synen på invandrare och flyktingar. Konsekvensbalansen har försämrats med -16 enheter när det gäller livsmedelspriserna och med -7 enheter för invandrare/flyktingar. På dessa båda områden får alltså EU-medlemskapet ett sämre betyg idag än för 10–15 år sedan. Uppfattningen att EU-medlemskapet har inneburit mer försämringar än förbättringar, delas 2010 av fler människor än vad fallet var i slutet av 1990-talet.

Det troliga är att det är de för EU mer positiva bedömningsförändringar som skett på övriga elva områden som har spelat en roll för det växande stödet för EU-medlemskapet. Sökljuset riktas främst mot de områden där de positiva bedömningarna ökat mest. Här finner vi främst brottsbekämpningen som gått från en klart övervägande negativ bedömning på -35 1997 till en klart övervägande positiv bedömning 2010 på +16; en förändring i EU-positiv riktning på hela +51 enheter. Tre andra områden som också fått ett klart förstärkt positivt betyg sedan slutet av 1990-talet är miljön (+28 enheter), ekonomin (+24 enheter) och

sysselsättningen (+17 enheter). Områden som också bedöms mer EU-positivt idag än för tio-tolv år sedan men alls inte lika mycket är jordbruket (+1), högre utbildning och forskning (+4), militära säkerheten (+6) och jämställdheten (+8).

Eftersom vårt antagande är att de konsekvensbedömningar som förändrats mest i EU-positiv riktning är de mest centrala som orsaksfaktorer bakom det ökade stödet för unionsmedlemskapet blir brottsbekämpningen, miljön, ekonomin och sysselsättningen våra huvudmisstänkta.

En sammanfattning av vår analys skulle då kunna vara att medlemskapet i EU blivit mer uppskattat ibland svenska folket därför att många farhågor för att brottsbekämpningen skulle bli annorlunda och sämre i ett EU-anslutet Sverige kommit på skam, därför att rädslan försvunnit för att ekonomin och sysselsättningen skulle drabbas negativt av medlemskapet och därför att kunskapen vuxit om att miljö- och klimatfrågor är globala och bäst hanteras övernationellt inom EU.

Slutsatsen att förändringarna i människors konsekvensbedömningar på just dessa fyra områden påverkat utvecklingen mot ett ökat stöd för medlemskapet i EU stärks av att flera av de aktuella bedömningarna på individnivå är klart kopplade till inställningen till medlemskapet. Sambandet mellan åsikt om medlemskapet och de olika utfallsbetygen är starkast för ekonomibedömningen (plats 1, korrelation på .57), tätt följd av bedömningen av sysselsättningen (plats 2, korrelation på .52). Motsvarande samband är tydliga även för bedömningarna av miljön och brottsbekämpningen, men på en något lägre nivå. För brottsbekämpningen är korrelationen med inställningen till EU-medlemskapet .45 (plats 6) och för miljön .34 (plats 8).

Ekonomi- och sysselsättningsbedömningarna framstår alltså som extra viktiga givet de starka individsambanden mellan bedömning och EU-åsikt. Det är inte en ny sanning, men den återkommer. För eller emot EU-medlemskapet i Sverige är för många en fråga om vad som är bra eller dåligt för ekonomin såväl Sveriges som den egna.

8 Vi jämför i första hand resultaten för 1997 med motsvarande resultat 2010. I andra hand – om inga data finns för 1997 respektive 2010 – jämför vi med resultat från 1998 respektive 2009. I ett fall har vi jämfört med resultat från 1999. Det gäller området invandrare och flyktingar.

Men demokratin då?

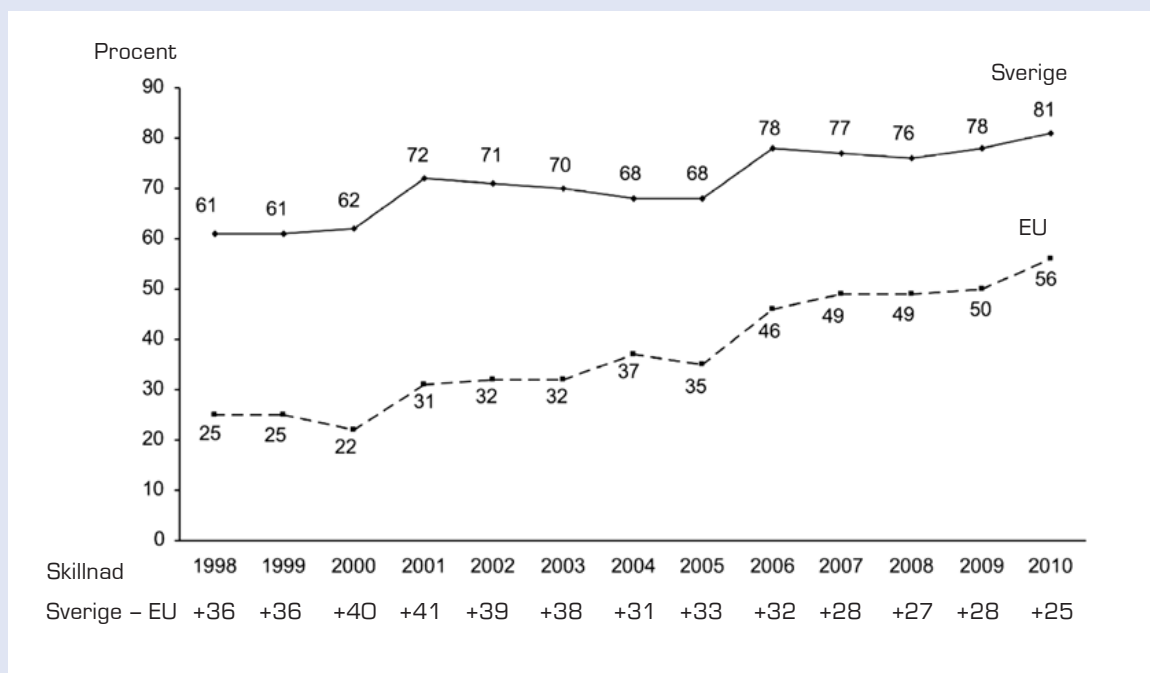
Som framgått är ekonomins utveckling viktig för vad svenska folket tycker om EU-medlemskapet, men den är inte allenarådande. Andra problemområden som exempelvis miljön och brottsbekämpningen spelar också en roll. Men demokratin då? EU:s demokratiunderskott var ett tungt och flitigt använt argument mot unionen i samband med folkomröstningen 1994. Har den typen av överväganden försvunnit sedan dess? Eller betyder människors bedömningar av EU:s demokratiska eller odemokratiska beslutsfattande fortfarande något för inställningen till medlemskapet?

SOM-institutet har sedan slutet av 1990-talet årligen mätt hur svenska folket värderar att demokratin

fungerar i bland annat Sverige och i EU. Vi kan alltså analysera vad som hänt med kopplingen mellan bedömningen av EU-demokratin och människors åsikter om EU-medlemskapet. Vi kan dessutom se om synen på demokratin i EU har blivit mer eller mindre positiv sedan 1990-talet.

Resultaten i Figur 3 visar mycket tydligt att svenska folkets utvärdering av hur EU:s demokrati fungerar har blivit mycket mer positiv sedan första mätningen 1998. Andelen som förklarar sig mycket eller ganska nöjda har ökat från 25 procent 1998 till hela 56 procent 2010.

FIGUR 3: NÖJD MED HUR DEMOKRATIN FUNGERAR I SVERIGE RESPEKTIVE I EU (PROCENT)

Kommentar: Resultat från SOM-undersökningen. Frågan lyder: "På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: EU/Sverige..." med svarsalternativen mycket nöjd, ganska nöjd, inte särskilt nöjd, inte alls nöjd". Resultaten visar andelen som svarat mycket/ganska nöjd bland dem som besvarat frågan.

Svenska folkets bedömning av hur den svenska demokratin fungerar har också blivit klart mer positiv under samma period. Andelen mycket eller ganska nöjda har gått upp från 61 procent 1998 till mycket höga 81 procent 2010. Men uppgången för den positiva bedömningen av EU-demokratin har varit större än motsvarande uppgång för den inhemska demokratin. EU:s demokrati bedöms fortfarande som mindre tillfredställande än Sveriges demokrati. Men båda demokratierna uppfattas som bättre idag än på 1990-talet och skillnaden i bedömningen har minskat. I den mån man kan tala om att EU har ett demokratiunderskott tycker svenska folket att det är ett mindre problem än tidigare.

Den mer positiva bedömningen av EU:s demokrati har skett parallellt med att stödet för medlemskapet vuxit. En enkel kausal tolkning att de mer positiva demokratibedömningarna ligger bakom det tilltagande stödet för unionen är naturligtvis inte självklar. Många andra faktorer spelar givetvis också in, som till exempel ekonomibedömningar. Men att den förändrade och mer positiva synen på demokratin inom EU haft en viss

betydelse är nog en rimlig tolkning. Speciellt som individsambandet mellan demokratibedömningen av EU och åsikterna om medlemskapet är förhållandevis starkt. Korrelationen är hela .53 i SOM-undersökningen 2010. En positiv värdering av hur EU:s demokrati fungerar hänger mycket tydligt samman med en positiv inställning till Sveriges medlemskap. Omvänt har en fortsatt negativ syn på hur demokratin fungerar i EU ett klart samband med en negativ åsikt när det gäller det svenska EU-medlemskapet.

Demokratifrågan spelar således fortfarande en roll. De mer positiva värderingarna av hur EU fungerar demokratiskt är en av faktorerna bakom det ökade stödet för medlemskapet i Sverige.

EU-opinionen påverkas alltså inte bara av hur ekonomin, brottsbekämpningen och miljön utvecklas. Den påverkas också av hur människors demokratibedömningar förändras. När det gäller stödet till EU är *homo economicus* inte ensam. Hon har sällskap av *homo democraticus*.

Referenser

Berg, Linda och Lindahl, Rutger (2011). Västsvenskarna och omvärlden. I Nilsson, Lennart (red). *Västsvensk demokrati i tid och rum*. Göteborg: SOM-institutet.

Ekman, Joakim och Linde, Jonas (2010). Den motvillige europén. I Oscarsson, Henrik och Holmberg, Sören (red). *Väljarbeteende i Europaval*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.

Gilljam, Mikael och Holmberg, Sören (1996). *Ett knappt ja till EU*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Holmberg, Sören (2011). EU-kramare: Vilka är dom? I Alvstam, Claes, Jännebring, Birgitta och Naurin, Daniel (red). *I Europamissionens tjänst. Vänbok till Rutger Lindahl*. Göteborg: Centrum för Europaforskning.

Oscarsson, Henrik och Holmberg, Sören (2010). *Väljarbeteende i Europaval*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.